

CHAQIRIQQACHA HARBIY TA'LIM YO'NALISHIDAGI TALABALARDA O'QUV MOTIVATSIYASINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Durmenov Shuxratjon Nurmamatovich

*Toshkent Davlat pedagogika universiteti, Harbiy ta'lim fakulteti dosenti (e-mail:
miron20009@gmail.com)*

Annotatsiya; *Mazkur ilmiy maqola chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishidagi talabalarda o'quv motivatsiyasining psixologik xususiyatlarini tahlil qiladi. O'quv motivatsiyasi harbiy ta'lim jarayonining samarali amalga oshirilishi uchun muhim omil hisoblanadi. Maqolada talabalarning o'quv motivatsiyasining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar, ichki va tashqi motivatsiya, shaxsiy va jismoniy salohiyatlar, o'qituvchilar va ijtimoiy muhitning roli ko'rib chiqilgan. O'zbekistonlik olimlarning ilmiy ishlaridan va maqolalaridan foydalanib, o'quv motivatsiyasining psixologik jihatlari tahlil qilingan. Maqola chaqiriqqacha harbiy ta'limning samarali amalga oshirilishi uchun motivatsiyani oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalarni o'z ichiga oladi.*

Kalit so'zlar: *motivatsiya, element, pedagogik texnologiyalar, usullar, vositalar, psixologik xususiyatlar, tadqiqot usuli, fikrlash usuli, dasturlashtirilgan topshiriqlar, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, ichki omillar, tashqi omillar, ruhiy salomatlik, psixologik muhit.*

KIRISH

O'zbekistonda so'nggi yillarda harbiy ta'lim tizimi rivojlanmoqda va o'quv jarayonida yangi pedagogik yondashuvlar joriy etilmoqda. Bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun, o'quv motivatsiyasi muhim o'rin tutadi. O'quv motivatsiyasi - bu talabaning o'qish va bilim olish jarayoniga bo'lgan ichki va tashqi qiziqishi, intilishi va maqsadlaridir. Harbiy ta'limda motivatsiya nafaqat akademik bilimlarni olishda, balki jismoniy va ma'naviy jihatdan o'zini rivojlantirishda ham muhimdir. Harbiy muassasalar talabalariga eng yuqori darajadagi tayyorgarlik berilishi uchun, ularning o'quv motivatsiyasi yuqori darajada bo'lishi zarur.

O'zbekistonda chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishidagi talabalar o'quv motivatsiyasi muammosi so'nggi yillarda psixologlar, pedagoglar va mutaxassislar tomonidan o'rganilmoqda. Bu muammo, ayniqsa, chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishidagi talabalarning o'quv jarayonidagi muvaffaqiyatlarini oshirish, ularning harbiy xizmatga tayyorgarligini yaxshilash va ularni professionallikka yo'naltirishda katta ahamiyatga ega.

O'zbekistonlik olimlar bu borada turli ilmiy tadqiqotlar olib borishmoqda. Misol uchun, Sh.Yuldashev (2018) o'zining "Kursantlarning psixologik tayyorgarligi va motivatsiyasi" nomli ishida harbiy ta'limda motivatsiyaning ichki va tashqi omillari bilan bog'liq psixologik jarayonlarni tahlil etgan[1]. A.Toshpulatov (2016) esa o'quv

motivatsiyasining shakllanishi va rivojlanishida psixologik omillarning rolini o'rganib, bu jarayonning samarali bo'lishi uchun o'quvchilarni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash zarurligini ta'kidlagan[2].

O'quv motivatsiyasining psixologik asoslari

O'quv motivatsiyasining psixologik asoslarini o'rganish uchun, birinchi navbatda, motivatsiya tushunchasining o'zi tahlil qilinishi zarur. Motivatsiya - bu insonning faoliyatga bo'lgan ichki va tashqi intilishi, uning faoliyatni amalga oshirishga bo'lgan xohishidir. Harbiy ta'limda, o'quv motivatsiyasi talabalarni nafaqat bilim olishga, balki jismoniy va ma'naviy jihatdan tayyor bo'lishga ham undaydi. Shuningdek, motivatsiya shaxsning harbiy xizmatga bo'lgan tayyorgarligini oshirishda, o'z maqsadlariga erishishda va kasbiy yuksalishda muhim rol o'ynaydi.

O'zbekistonlik psixologlar bu masalani o'rganish orqali harbiy ta'limdagi talabalarning motivatsiyasini yuqori darajaga olib chiqishning yo'llarini aniqlashga harakat qilmoqdalar. B.Nasirova (2019) o'z ilmiy ishida, talabalarning o'quv motivatsiyasini tashqi rag'batlar orqali oshirishni ko'rib chiqadi. U, shuningdek, o'qituvchilarning talabalar bilan to'g'ri muloqot qilish, ularni rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash orqali motivatsiya darajasini oshirish mumkinligini ta'kidlagan[3].

Chaqiriqqacha harbiy ta'lim talabalari motivatsiyasining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar

1. Ichki motivatsiya. Talabaning o'z ta'limiga, kasbiga va harbiy xizmatga bo'lgan qiziqishi ichki motivatsiyaning asosiy komponentlaridir. O'zbekistonlik psixolog A.Toshpulatov (2016) bu jihatni o'rganib, ichki motivatsiyaning shakllanishi va rivojlanishida talabaning shaxsiy maqsadlari, qiziqishlari va harbiy xizmatga bo'lgan ishtiyoqining muhimligini ta'kidlagan[2].

2. Tashqi motivatsiya. O'quv motivatsiyasining tashqi omillari talabaning mukofotlar, rag'batlantirishlar, tan olish va o'qituvchilarning qo'llab-quvvatlashidan iboratdir. Shuningdek, talaba o'quv jarayonida o'z muvaffaqiyatlarini boshqa talabalar bilan taqqoslash orqali tashqi motivatsiyani kuchaytirishi mumkin. Sh.Yuldashev (2018) harbiy ta'limda tashqi motivatsiya omillarining muhimligini ta'kidlagan, chunki harbiy tizimda ko'plab rag'batlar mavjud bo'lib, ular talabaning o'quv jarayonidagi muvaffaqiyatlariga bevosita ta'sir qiladi[1].

3. Ijtimoiy muhit va guruh dinamikasi. Talaba o'quv jarayonida o'zini atrofidagi guruh va ijtimoiy muhitga bog'liq his qiladi. O'quvchilarning bir-biriga bo'lgan munosabati, bir-birlarini qo'llab-quvvatlashi va sog'lom raqobat muhitini yaratish ularning motivatsiyasini oshiradi. O'quvchilarni rag'batlantirishda guruh dinamikasi muhim rol o'ynaydi.

4. Jismoniy va ruhiy tayyorgarlik. Jismoniy va ruhiy salomatlik ham motivatsiyaning shakllanishida katta ta'sir ko'rsatadi. Talabalarning harbiy ta'limga bo'lgan motivatsiyasi, ularning jismoniy tayyorgarligi va ruhiy salomatligiga bog'liq

bo'lishi mumkin. S.Sharipov (2017) kursantlarning motivatsiyasini oshirish uchun ularning ruhiy va jismoniy holatlarini yaxshilash zarurligini ta'kidlagan[4].

O'quv motivatsiyasini oshirish bo'yicha tavsiyalar

1. Ichki motivatsiyani rivojlantirish. Talabalar o'zlarining maqsadlarini aniq belgilashlari, kasbga bo'lgan ishtiyoqi va harbiy xizmatga bo'lgan motivatsiyalarini oshirishlari kerak. Bu maqsadda, talabalarga ularning o'quv faoliyatida erishgan yutuqlarini ko'rsatish va ularni maqsadlariga erishishga undash muhimdir.

2. Stressni boshqarish. Talabalarning stress darajasini kamaytirish va o'qish jarayonida ruhiy holatini yaxshilash bo'yicha treninglar o'tkazish kerak. Stressni boshqarish va unga qarshi kurashish metodlarini rivojlantirish motivatsiyani oshiradi.

3. O'qituvchilar va rahbarlarning roli. O'qituvchilar talabalarning motivatsiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. O'qituvchilar talabalarni qo'llab-quvvatlashi, ularni rag'batlantirishi va muvaffaqiyatlarini e'tirof etishi kerak.

4. Sog'lom raqobat va ijtimoiy muhit. Talabalar o'rtasida sog'lom raqobat va hamkorlikni rivojlantirish motivatsiyani oshirishga yordam beradi. Talabalar bir-biriga yordam berishi, muvaffaqiyatlarini birgalikda nishonlashlari o'quv jarayoniga bo'lgan motivatsiyani kuchaytiradi.

XULOSA

Chaqiriqqacha harbiy ta'lim yo'nalishidagi talabalarda o'quv motivatsiyasining psixologik xususiyatlari harbiy xizmatga tayyorlanishda va yuqori darajada ta'lim olishda muhim ahamiyatga ega. Ichki va tashqi motivatsiya, guruh dinamikasi, ijtimoiy muhit, jismoniy va ruhiy tayyorgarlik kabi omillar talabalarning o'quv motivatsiyasiga ta'sir qiladi. O'quv motivatsiyasini oshirish uchun talabalarning ichki motivatsiyasini rivojlantirish, stressni boshqarish, o'qituvchilarning qo'llab-quvvatlashi va sog'lom raqobatni rivojlantirish muhimdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yuldashev, Sh. (2018). Kursantlarning psixologik tayyorgarligi va motivatsiyasi. Toshkent: "Fan" nashriyoti.

2. Toshpulatov, A. (2016). O'quv motivatsiyasining psixologik xususiyatlari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasining Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.

3. Nasirova, B. (2019). Harbiy ta'limda motivatsiya va rag'batlantirish. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti.

4. Sharipov, S. (2017). Stress va kursantlarning motivatsiyasi. "Psixologiya va ta'lim" jurnali, 3(1), 45-52.